

Ref KB 00
SOU
1998:26

Från hembränt till Maria-

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2015

National Library
of Sweden

SOU 1998:26

fakta om ungdomar & svartsprit

Ref KB 00
SOU
1998:26

Från
hembränt
till
Maria-
kliniken

SOU 1998:26

fakta om ungdomar & svartsprit

Statens offentliga utredningar
1998:26
Socialdepartementet

Från hembränt till Mariakliniken

– fakta om ungdomar och svartsprit

Rapport från OAS (Oberoende alkoholsamarbetet), kommittén
om samverkan angående information kring bruk av alkohol,
dess risker och skadeverkningar mellan branschorganisationerna,
försäkringsbolag och berörda myndigheter
Stockholm 1998

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress: Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-690 91 91
Ordertel: 08-690 91 90
E-post: fritzes.order@liber.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och Varför. Statsrådsberedningen, 1993.
- En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.

Broschyren kan beställas hos:
Regeringskansliets förvaltningsavdelning
Distributionscentralen
103 33 Stockholm
Fax: 08-405 10 10
Telefon: 08-405 10 25

Grafisk form: Krokodilen Reklam AB
Illustrationer: Jenny Skogvoll
Foto: Pressens Bild
Tryck: Elanders Gotab, 1998
Bolina Arlov

Stockholm 1998

ISBN 91-38-20849-0
ISSN 0375-250X

Förord

Denna skrift syftar till att öka förståelsen och kunskapen om ungdomar och s k svartspirit, d v s alkohol som inte säljs och distribueras inom ramen för de legala försäljningsställena – som systembolaget och restauranger – utan den illegala alkohol som säljs på skolor, arbetsplatser och ”ute på stan”.

Det som gör svartspirit till ett särskilt allvarligt problem är att den står helt utanför samhällets kontroll, den är som regel också billigare än vanlig sprit och ”butiken” är öppet dygnet runt. Allt detta gör att tillgängligheten för ungdomar ökar.

Svartspirit kan också vara direkt dödlig, tragiska tidningsrubriker om ungdomar som t ex har druckit dåligt renad teknisk sprit och blivit förgiftade är alltför vanliga. Vidare kan hanteringen av svartspirit ge stora inkomster och en plattform för grov brottslighet.

Rapporten är disponerad i tre delar. Den första delen innehåller fakta och statistik som bl a bygger på ett omfattande faktaunderlag från arbetet med rapporten ”Svartspirit och ungdomar” samt aktuella rapporter från Centralförbundet för alkohol och narkotikaupplysning (CAN) och Folkhälsoinstitutet. Där görs en kort genomgång av alkoholkonsumtionen i Sverige, ungdomars alkoholdrickande, svartspirit och en del fakta om hur spriten produceras, distribueras och marknadsförs.

Den andra delen innehåller tre berättelser från verkligheten. Det rör sig om tre typfall som vilar på dels ovan nämnda statistikunderlag, dels ungdomars berättelser. Från berättelserna får vi reda på hur ungdomarna får tag i svartspriten, varför man dricker och hur det går sedan.

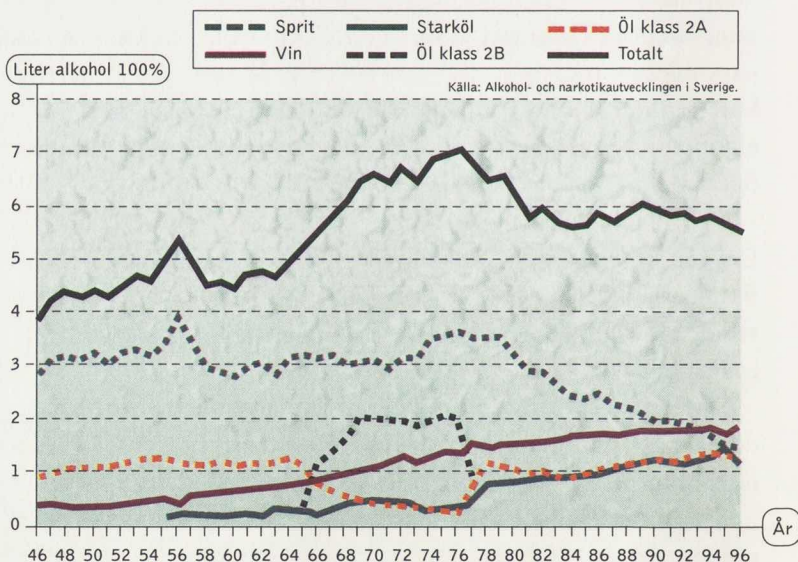
Syftet med skriften är att öka kunskapen och intresset för ungdomars konsumtion av och attityder till svartspirit. Det är Du som läser som måste ta ställning till om Du ska göra något! För att underlätta ett sådant ställningstagande har vi i den tredje delen samlat tips för vidare läsning.

Alkoholkonsumtionen i Sverige

Hur stor är den totala alkoholkonsumtionen i Sverige? Det mått som vanligtvis redovisas är den s k statistikförda försäljningen av alkohol. Denna omfattar Systembolagets försäljning och bryggeriernas leveranser av öl. År 1996 uppgick den till 6 liter alkohol 100% per invånare (från 15 år och uppåt). Detta motsvarar 15 liter 40-procentig alkohol eller knappt 43 stycken halvflaskor. Slår man ut försäljningen på de personer som dricker – d v s undantar alla nykterister och andra som inte dricker – blir försäljningen per person än större.

Alkoholförsäljningen har varierat över tiden. År 1946 var den totala alkoholförsäljningen i Sverige ca 4 liter 100% per invånare. Det sista året som motboken fanns i Sverige, år 1954, var motsvarande siffra 4,9 liter.

Alkoholförsäljningen fortsatte sedan att öka långt in på 1970-talet och kulminerade år 1976. Försäljningen uppgick då till 7,7 liter per person och år. Detta innebar nästan en fördubbling på

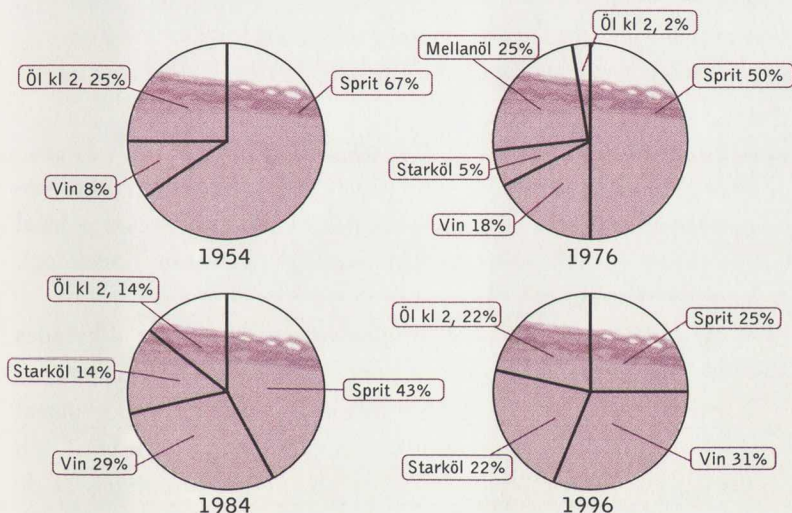
30 år. Den höga konsumtionen under 1970-talet var bl a ett resultat av den omfattande försäljningen av mellanöl som på den tiden var tillgänglig i vanliga matvaruaffärer.

Förändringarna i konsumtionsmönstren de senaste 20 åren består framför allt i att vi har minskat vår konsumtion av sprit och ökat konsumtionen av vin och öl. År 1954 var hela 67 procent av den totala alkoholförsäljningen sprit i olika former. Vinförsäljningen uppgick endast till 8 procent.

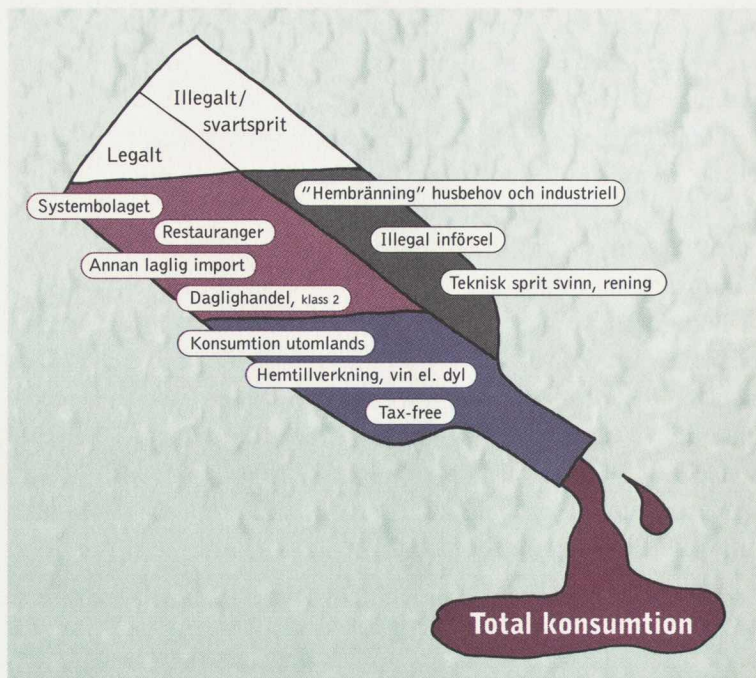
Förändringarna har skett successivt och år 1996 utgjorde sprit endast 25 procent av den totala registrerade försäljningen medan öl och vin hade ökat kraftigt. Våra alkoholvanor har "kontinentaliserats". Den registrerade nivån – 6 liter alkohol 100% per person och år – ligger dock långt under de flesta andra jämförbara länder: Danmark 10, Frankrike 11,5 och Storbritannien 7,3 liter alkohol 100% per person och år.

Försäljning av spritdrycker, vin och öl i liter alkohol 100% per invånare 15 år och däröver. Åren 1954, 1976, 1984 och 1996.

Källa: Alkohol- och narkotikautvecklingen i Sverige.

Sett i ett lite längre historiskt perspektiv har dock alkoholkonsumtionen minskat ganska dramatiskt. En beräkning från 1829 uppskattar att antalet "brännvinspannor" i Sverige uppgick till 175 000. Brännvinskonsumtionen uppgick till 46 liter per person och år.

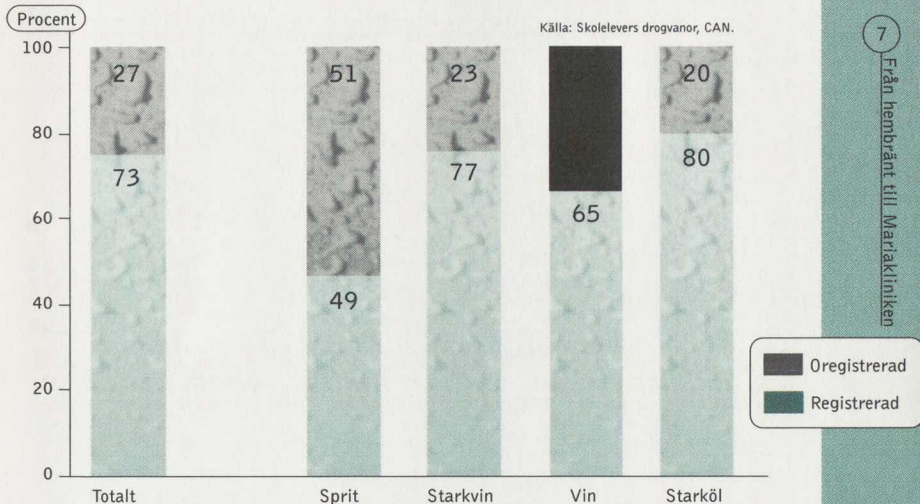
Oregistrerad försäljning och konsumtion

Den alkoholkonsumtion som inte syns i alkoholförsäljningsstatistiken är konsumtion och införsel av alkoholdrycker – legal och illegal – teknisk sprit, hemtillverkad (hembränd) sprit och hemtillverkat vin och öl.

All oregistrerad alkohol är inte svartsprit. Som indikerades inledningsvis är svartsprit samlingsnamnet för olika former av illegal alkohol. De vanligaste typerna av svartsprit eller illegal alkohol är hemtillverkad sprit (s k hembränt), teknisk sprit och insmugglad sprit. Det kan möjligen vara fel att karaktärisera de olika typerna som sprit då det t ex även smugglas vin och öl. Omfattningen av spritsmugglingen är dock avsevärt mycket större än dito för öl och vin. Hemtillverkning av öl och vin är lagligt.

Totalt beräknas en knapp tredjedel av den totala alkoholkonsumtionen vara s k oregistrerad alkohol.

Beräknade konsumtionsandelar av registrerad respektive oregistrerad alkohol, totalt och fördelat på dryckestyper. 15–75 år, 1996.

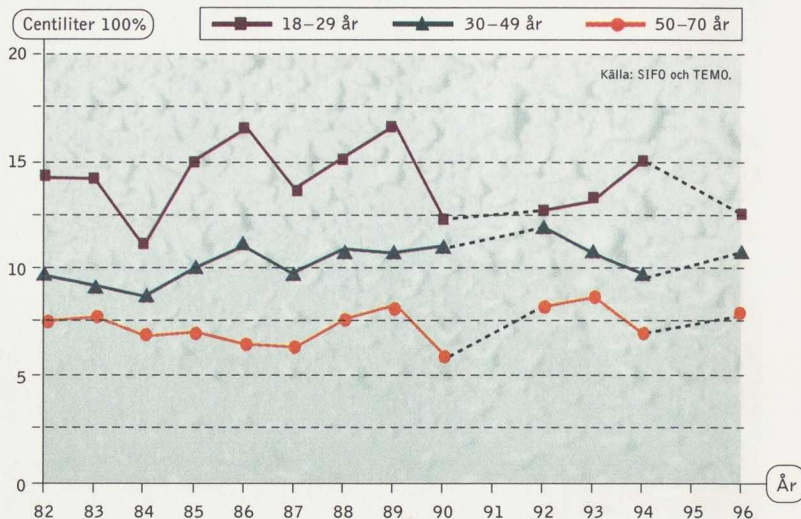
Den lagliga införseln av alkohol har också ökat i omfattning sedan Sverige gick med i EU och den lagliga införselkvoten ökade. Det är svårt att få en exakt uppfattning om omfattningen av svartsprit då det av naturliga skäl inte finns någon försäljningsstatistik. De uppskattningar som gjorts i olika undersökningar pekar på att den totala andelen svartsprit uppgår till mellan 15 och 30¹ procent av den totala spritkonsumtionen. Tyvärr uppvisar den inte heller någon minskande tendens utan allt – vilket också redovisas i följande avsnitt – pekar på att den ökar, inte minst bland ungdomar.

Ungdomar och alkohol

Hur ser då ungdomarnas alkoholvanor ut? Man kan börja med att konstatera att yngre personer dricker avsevärt mycket mer alkohol än den övriga befolkningen. Alkoholkonsumtionen bland 18–29 åringar är 30–50% högre än för personer mellan 50 och 70 år. I jämförelse med 30–49 åringar är konsumtionen ca 15–20 procent högre.

¹ Svartsprit och ungdomar, Socialdepartementet Ds 1997:8

Genomsnittskonsumtionen per vecka i olika åldersgrupper, mätt i centiliter 100-percentig alkohol. 1982–1990, 1992–1996.

Yngre ungdomar i 15-års åldern (årskurs 9), konsumerar inte lika mycket som 18–29 åringar.

Icke desto mindre konsumerar en elev i årkurs 9 enligt TEMO:s undersökning i genomsnitt 2,35 liter alkohol 100% per år. Framför allt berusar man sig på folköl, starköl och sprit. Det vanligaste är folköl därefter sprit. Detta torde indikera att den höga tillgängligheten och förhållandevis låga priset på både folköl och svartsprit underlättar inköpen för ungdomar.

Eleverna i årskurs 9 konsumerar motsvarande ungefär en tredjedel av genomsnittet för hela befolkningen. Pojkarnas konsumtion uppgår till 3,0 liter alkohol 100% per år i genomsnitt och flickornas till 1,7 liter. Detta måste betraktas som en hög konsumtionsnivå med tanke på att alkoholtoleransen bland pojkar och flickor i 15-årsåldern är lägre än för vuxna personer.

Konsumtionsmönstren är relativt likartade från år till år. Man kan dock notera att det skett en viss ökning sedan slutet av 1980-talet. Ökningen bland både pojkar och flickor uppgår sedan 1989 till ungefär 10 procent.

Den beräknade genomsnittliga totala årskonsumtionen mätt i liter alkohol 100% bland elever i årskurs 9 efter dryckestyp och kön. 1989–1996.

Källa: Skolelevers drogvanor, CAN.

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
pojkar	2,7	3,0	3,2	3,3	3,2	3,3	3,0	3,0
flickor	1,5	1,8	1,6	1,6	1,7	1,8	1,9	1,7

År

Undersökningen bland elever i årskurs 9 bygger på enkäter gjorda i nionde klass åren 1991–96. Urvalen för undersökningarna är riksrepresentativa och omfattar ca 6 000 elever varje år. Undersökningarna har genomförts av Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN).

Mönstringsundersökningarna är frivilliga och genomförs under hela året. De omfattar samtliga män och ett litet antal frivilliga kvinnor (ca 2 procent 1995). De flesta av respondenterna är i artonårsåldern. Undersökningen besvaras anonymt och endast uppgift om vilket län respondenten kommer ifrån registreras. I 1995 års undersökning deltog ca 45 000 mänstrande. Bortfallet var 8 procent vilket är något lägre än tidigare år.

TEM0-undersökningen som refereras är genomförd på uppdrag av den myndighetsgemensamma arbetsgruppen mot svartsprit. Den genomfördes under tiden 30 oktober – 13 november 1996. Totalt genomfördes 2 599 intervjuer med personer i åldrarna 15–17 år. Svarsfrekvensen uppgick till 69 procent.

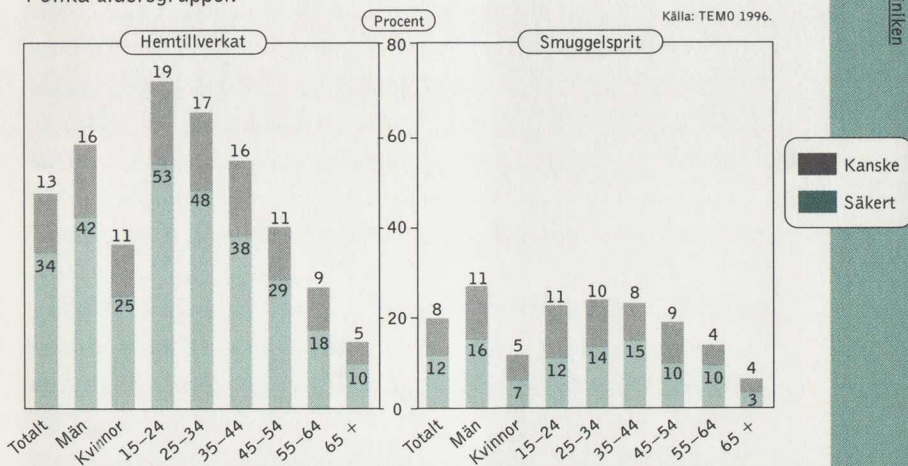
Ungdomar och svartsprit

En inte obetydlig del av den alkohol som ungdomar dricker är illegal – framför allt hembränt men också smuggelsprit och renad teknisk sprit. Det som gör att just svartsprit är ett mycket allvarligt problem är att den är illegal och därmed står helt utanför samhällets kontroll. De som dricker svartsprit vet ofta helt enkelt inte vad de dricker, vilket ibland får förödande konsekvenser. Spriten är också mer lättillgänglig och priset är lägre vilket gör den särskilt attraktiv för ungdomar.

Problemen med ungdomar och svartsprit blir allt svårare. Studier som belyser detta är de s k mönstringsundersökningarna. En av frågorna som har ställts i undersökningarna är om man brukar berusa sig på hembränt.

”kanske skulle kunna skaffa hembränt” uppgår siffran till hela 72 procent. Enligt undersökningen har ungdomar i åldern 15–24 år lättast av alla ålderskategorier att få tag på hembränd sprit. Skulle man dessutom inkludera tillgängligheten av andra former av svartsprit – smuggelsprit och teknisk sprit – blir statistiken än mer nedslående.

Andelen bland dem som dricker alkohol som inom ett par dagar skulle kunna skaffa fram ett par liter hemtillverkad sprit eller smuggelsprit, i olika åldersgrupper.

Ungdomar dricker således svartsprit därför att den är lätt att få tag i. Ett annat skäl är att den är billig. Med ett marknadspris på 100 kronor litern på den illegala marknaden kostar det ca 40 kronor eller lika mycket som en halv biobiljett att dricka sig berusad.

”Det är väldigt lätt att få tag på hembränt eftersom butiken är öppen dygnet runt, alla dagar i veckan. Det betyder att alla, även ungdomar och barn, har tillgång till sprit när helst de vill.” (Ungdomar berättar).

Det är i första hand ungdomar i 14–17-årsåldern som säger att de dricker svartsprit därför att den är lättast att få tag i.

Intervjuerna ger bilden av att äldre ungdomar väljer bort svart-spriten därför att de kan gå på restaurang eller får tag i folköl eller alkohol genom langning från Systembolaget.

Ungdomar i Stockholm berättar att:

”Hembränt dricks bara av en anledning och det är att det är billigt. Ungdomar har knappt några pengar och är inte särskilt kräsna eller kvalitetsfixerade. De som är yngre än 18 år kommer inte in på krogen. Självklart tar de det som bjuds om det är billigt. Det man bör poängtera är att de flesta ungdomarna inte köper hembränt själva i stora mängder. De dricker mest när det bjuds på fester och dylika situationer. Främst gäller kanske detta tjejer, särskilt de som har lite äldre killar. Jag har bilden av att det är ovanligt att tjejer har direkta kontakter och att de köper själva. Vissa killar bjuder tjejer för att kunna få dem dit de vill. Det är när flickorna är fulla som allt dåligt händer dem.”

Vid liknande intervjuer bland ungdomar i Gällivare framkommer följande:

”Gruppptrycket nämns som en viktig faktor, att man dricker för att alla kompisar dricker. Det är inte roligt att vara ensam nykter när alla andra är fulla och när man går ut hör det till att dricka lite. Om man låter bli betraktas man nästan som konstig.” En annan anledning till varför de intervjuade ungdomarna dricker är att de tycker att de blir modigare, säkrare och att de därigenom lär känna fler människor. *”Utan alkohol i kroppen tar man inte kontakt lika lätt och många är blyga.” . . . ”Det är ett enkelt sätt att ha kul och en flykt från en trist verklighet.”* Någon menade att det i själva verket inte är särskilt kul alls utan mest rutin, *”det ska bara vara så.”*

Även undersökningen i årskurs 9 ger tydliga svar på frågan: 61 procent av pojkarna som dricker alkohol dricker hembränt istället för lagligt tillverkad sprit därför att det är billigare och 49 procent för att det är lättare att få tag i. Flickorna ger ungefär samma svar.

Dricker alla lika mycket?

Alla ungdomar dricker inte alkohol och alla dricker inte heller svartsprit. I undersökningen av elever i årskurs 9 uppger 62 procent (1996) att man dricker alkohol. En majoritet av dessa uppger att man dricker mer sällan än ”någon gång i månaden”. En fjärdedel av alla uppger att man antingen dricker varje vecka eller någon gång i månaden. Det handlar alltså om ungefär en fjärdedel av eleverna i årskurs 9 som i någon mening är ”storkonsument” av alkohol.

Dricker ungdomarna i hela landet lika mycket svartsprit?

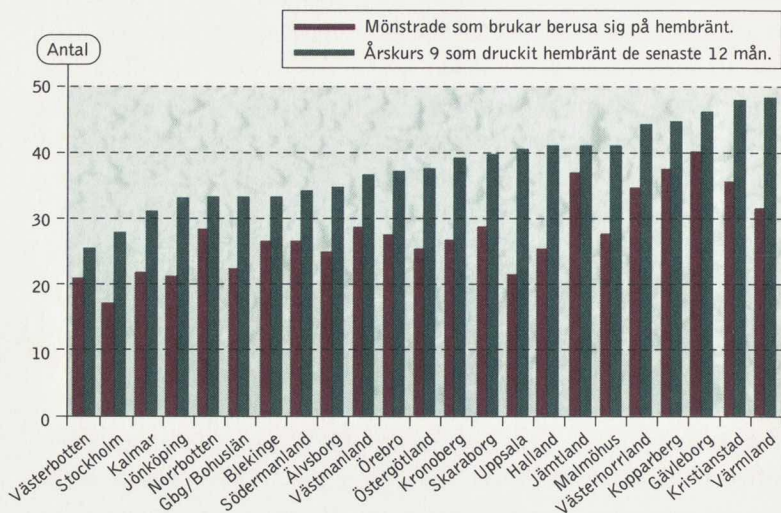
Skillnaderna i konsumtionsvanor vad gäller hembränd sprit är förhållandevis stora i Sverige. I vissa län uppger dubbelt så många i årskurs 9 att man druckit hembränt som i andra län. För ungdomar i årskurs 9 uppvisar Värmlands län de mest nedslående siffrorna. Nästan 50 procent (!) av ungdomarna i Värmland uppger att man har druckit hembränt de senaste 12 månaderna. Andelen i Gävleborgs och Kristianstads län (numera en del av Skåne län) är nästan lika hög.

När man studerar undersökningarna kommer många förtutfattade åsikter om t ex norrländska ungdomar på skam. I Västerbottens län har man den minsta andelen ungdomar som använder sig av hembränd sprit. Också Norrbotten kommer långt ned i statistiken.

Mönstringsundersökningarna uppvisar samvariation med undersökningarna i årkurs 9 – även om frågeställningarna är något annorlunda – vilket gör att resultaten från undersökningarna får betraktas som relativt säkra. Slutsatsen är att bl a Värmlands, Gävleborgs och Kristianstads län har avsevärt mycket större problem med ungdomar och svartsprit än Västerbotten och Norrbotten.

Andelen pojkar i årskurs 9 som druckit hembränt de senaste 12 månaderna (4-årsmedelvärdet 1991–1994) samt andelen mönstrande som brukar berusa sig på hembränt. Länsvis, sorterat efter årskurs 9.

Källa: TEMO.

Attityder till alkohol och svartsprit

Ungdomars syn på och utnyttjande av svartsprit är i hög grad en spegling av de vuxnas syn på och bruk av svartsprit. Barn och unga gör som vuxna. En tydlig spegling av detta är ungdomars inställning till att dricka alkohol i samband med t ex fester. I TEMO-undersökningen fick ungdomar mellan 15 och 24 år ta ställning till påståendet: ”Det är roligare att gå på fest om man har druckit alkohol innan?”

58 procent av ungdomar mellan 15 och 24 år instämmer i påståendet. Detta är väsentligt högre än genomsnittet av alla åldersgrupper i undersökningen, 36 procent.

Det är roligare att gå på fest om man druckit alkohol innan.

Instämmer	36	44	27	58	47	36
Varken eller	10	13	8	10	12	13
Tar avstånd	52	42	63	31	39	49
	Totalt	Man	Kvinna	15-24	25-34	35-44

Ålder

Det är vanligare att män tycker att alkohol gör det roligare än kvinnor.

Det finns mycket stora skillnader i inställningen till svartsprit mellan olika grupper. En avgörande faktor för inställningen till svartsprit är hur mycket man själv dricker. TEMO-undersökningen visar bl a att de intervjuade som dricker mest har en väsentligt mer positiv inställning till att det t ex skall vara lagligt att tillverka sprit för eget bruk än de som inte dricker någonting eller som dricker litet.

Det är också tydligt att ungdomar i högre grad än äldre uppger att det borde vara lagligt att tillverka sprit för eget bruk.

Det borde vara lagligt att tillverka sprit för eget bruk.

Instämmer	22	29	15	28	29	21	13	22	39	Ålder
Varken eller	6	6	5	6	8	6	5	6	9	
Tar avstånd	71	64	79	65	61	70	81	70	50	
	Totalt	Man	Kvinna	15-24	25-34	35-44	Låg	Medel	Hög	

Betydande skillnader kan också märkas när det gäller hur man ser på att sälja svartsprit. TEMO-undersökningen visar att totalt 79 procent av de intervjuade instämmer i påståendet att det är ett allvarligt brott att sälja hemtillverkad sprit till vuxna över 20 år. Här syns stora skillnader beroende på om man dricker mycket eller om man dricker lite alkohol. Bland dem med den högsta alkoholkonsumtionen är det endast 61 procent som instämmer i påståendet medan 85 procent av de som har en låg alkohol konsumtion instämmer.

Det är ett allvarligt brott att sälja hemtillverkad sprit till vuxna över 20 år.

Instämmer	79	77	82	69	73	79	85	80	61	Ålder
Varken eller	5	7	4	7	7	7	4	5	12	
Tar avstånd	14	16	13	23	19	14	10	14	27	
	Totalt	Man	Kvinna	15-24	25-34	35-44	Låg	Medel	Hög	

När det gäller försäljning till ungdomar under 20 år tycks dock nästan alla vara överens om att det är ett allvarligt brott. Här instämmer även de med hög egen konsumtion i nästan lika hög grad som andra; 89 procent i jämförelse med genomsnittet för alla intervjuade, 93 procent.

Undersökningen ger en tydlig bild av att allmänheten ser allvarligt på att sälja svartsprit till ungdomar. Däremot är inställningen till svartspritsförsäljning till äldre inte lika entydig, även om nästan 8 av 10 anser att även detta är ett allvarligt brott.

Det är ett allvarligt brott att sälja hemtillverkad sprit till ungdom under 20 år.

Källa: TEMO.

Instämmer	93	93	94	87	93	95	94	94	89
Varken eller	1	1	1	3	1	1	1	1	3
Tar avstånd	5	5	5	10	6	4	5	5	7
	Totalt	Man	Kvinnor	15-24	25-34	35-44	Låg	Medel	Hög
	KÖN			ÅLDER			KONSUMTION		

En annan faktor som avgör hur de intervjuade ser på svartsprit har att göra med hur de betraktar olika typer av brott. De som inte ser allvarligt på att köra bil mot rött ljus i trafiken, snatta en chokladkaka eller utnyttja svartjobbare ser också mindre allvarligt på svartsprit.

Sammanfattningsvis kan konstateras att det råder olika uppfattningar om alkoholkonsumtion, regelverk och svartsprit, uppfattningar som i hög grad samverkar med egen konsumtion och synen på att följa lagar och regler. Men på en punkt tycks de flesta vara överens: nio av tio tycker att det är ett allvarligt brott att sälja svartsprit till ungdomar. Trots detta pågår dagligen försäljningen av svartsprit till ungdomar i Sverige.

Varifrån kommer svartspriten?

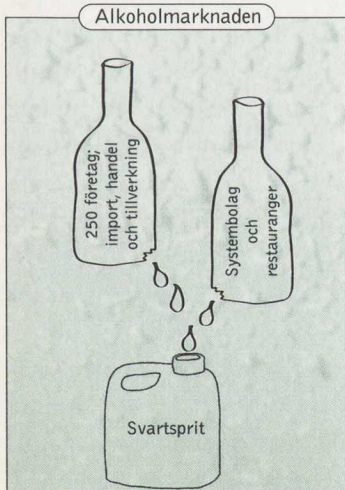
Det finns många olika källor för svartsprit. Nedan redovisas läckage från den legala hanteringen av dryckessprit och av teknisk-sprit samt hembränning och smuggling.

Importörer, parti- och detaljhandlare

Före år 1995, då Sverige blev medlem i EU, omfattades hela marknaden för alkoholdrycker av statliga monopol. Efter medlemskapet avvecklades alla monopol utom Systembolagets försäljningsmonopol. Detta har inneburit att den svenska marknaden för alkoholdrycker har förändrats och blivit mer lik marknaderna i andra länder i Europa och i världen i övrigt, med undantag för Systembolaget och skattesatserna.

Alla som uppfyller vissa generella krav får importera, tillverka och handla med alkoholdrycker. Vin & Sprit var för knappt tre år sedan ensam monopolist. Nu finns över 250 företag som har tillstånd att importera, tillverka och handla med alkohol. Genom en dom i EU-domstolen hösten 1997 tvingas Sverige att liberalisera tillståndsgivningen till alkoholimportörer.

När det gäller försäljning direkt till privatkunder har fortfarande Systembolaget ensamrätt och restauranger måste ha tillstånd för att få servera alkohol.

Företag på alkoholmarknaden har mycket olika förutsättningar. De *stora företagen*, med Vin & Sprit som dominant, har sedan länge en stark position på marknaden. *Småföretagen*, de mindre handlarna och tillverkarna, har en annorlunda situation. De är nya på marknaden och bygger för närvarande upp sina positioner. Flera av dessa har lyckats väl. Vid intervjuerna med de stora aktörerna framkommer dock uppfattningen att de små kommer att få

svårt att långsiktigt försvara sina positioner bl a därför att de etablerade företagen har stordriftsfördelar inom såväl inköps- som distributionsledet.

När konkurrensen hårdnar kan någon eller några aktörer känna sig "tvingade" att sälja svart för att överleva.

Detta skulle i sådant fall innebära att svartsprit kommer ut på marknaden för försäljning, utanför de legala systemen.

Det finns också naturligtvis alltid en risk för att alkoholdrycker – som betingar ett högt pris – stjåls även från detaljhandelsledet eller från restauranger och omsätts på den illegala marknaden.

Teknisk sprit

Svartsprit är också teknisk sprit som används illegalt. Det finns idag ca 10 partihandlare/tillverkare, d v s företag som har Läkemedelsverkets tillstånd att köpa och sälja teknisk sprit för industriella ändamål.

Varje år omsätts ca 60 000 ton teknisk sprit på den legala svenska marknaden för teknisk sprit. Hälften av denna används direkt för vidareförädling i industriella processer, d v s den kommer aldrig ut på marknaden till försäljning och användning i annan industri eller för andra legala ändamål som t ex laboratorier eller vid livsmedelstillverkning.

Ett 10-tal partihandlare säljer ca 30 000 ton teknisk sprit per år till ca 8 000 användare inom många olika användningsområden som t ex livsmedelsindustrin, läkemedelsproducenter, färgtillverkare, elektronikföretag och transportföretag. En bedömning är att nära 50 olika branscher använder teknisk sprit och att användningen av teknisk sprit kommer att fortsätta att öka, inte minst därför att sprit är ett av de mest miljövänliga lösningsmedel som finns på marknaden, samtidigt som den står sig väl pris- mässigt. Men ett ökat bruk ger naturligtvis också ökade risker för ett missbruk av den tekniska spriten.

Intervjuer med flera av de ledande partihandlarna och med legala användare av teknisk sprit har gjorts för att få en uppfattning om i vilken omfattning teknisk sprit kan komma på avvägar. Diskussioner har även förts med polis- och tulltjänstemän.

Det finns, enligt intervjuerna och rättsfall, exempel på företag som missbrukat tillståndet och utnyttjat den tekniska spriten bl a till försäljning som dryckessprit. Det finns ett exempel med en person i Malmö som fick tillstånd att använda odenaturerad sprit (utan tillsatser som försvårar användningen som

dryck) för att tillverka rakvatten för försäljning till Polen. Denna tillverkning visade sig dock vara en förtäckt svartspritförsäljning.

Intervjuer och anmälningar visar att det förekommer stölder och smuggling. Vid ett av de intervjuade partihandelsföretagen hade nyligen 4 000 liter sprit stulits. Stölden gjordes på natten av personer som var väl förtrogna med anläggningen. En lastbil forcerade skyddsanordningar. Därefter användes företagets egna lastmaskiner för att lasta spriten.

Ett annat av de intervjuade partihandelsföretagen redovisade att företagets namn hade förekommit på förfalskade tulldokument vid ett försök till smuggling av teknisk sprit. Smugglingsförsöket uppdagades och tullen fann 20 000 liter teknisk sprit.

Enligt branschfolk torde dock den olovliga användningen av teknisk sprit vara liten i förhållande till de volymer smuggel- eller hembränd sprit som förekommer på den illegala marknaden. Omfattningen av den illegala hanteringen av teknisk sprit är naturligtvis svår att fastställa. Om vinnnet från den del av omsättningen som säljs på marknaden skulle uppgå till 1–2 procent av den totala volymen innebär detta ca 0,3 till 0,6 miljoner liter sprit 100% eller 0,8–1,5 miljoner liter sprit 40%. Detta kan jämföras med att det säljs ca 30 miljoner liter sprit 40% på Systembolaget.

Enligt flera av de intervjuade är det dock en stor "frestelse" inbyggd i det faktum att den tekniska spriten kan köpas för mindre än 5 kronor litern, spädas ut till två liter och säljas för 200 kronor på den illegala marknaden.

Illegal tillverkning och införsel

Svartspriten är illegalt tillverkad sprit, olagligt hanterad teknisk sprit eller insmugglad sprit.

Med hembränt menas vanligtvis en tillverkning i mindre kvantiteter för eget bruk. Det är lätt att göra hembränt. De flesta ingredienserna för att göra hembränd sprit går att köpa i en vanlig livsmedelsbutik.

Att tillverka en liter sprit 40–50% kostar 5–10 kronor och kvaliteten kan vara förhållandevis god, beroende på hur väl spriten destillerats och renats. Det finns inga säkra beräkningar eller skattningar av hur många som innehar hembränningsutrustning. På frågan: Vet du någon som har en hembränningsapparat? svarade drygt 40 procent i årskurs 9 ja, vilket indikerar att det är vanligt förekommande.

Tillverkning i större skala, produktion av 10 000-tals liter i månaden eller mer, är något annorlunda. Här är det frågan om anläggningar som byggts i ett enda syfte, för att sälja sprit och tjäna pengar. Principen är den samma. Produktionen sker ofta på avlägsna platser då en storskalig produktion ger utsläpp av rester från jäsningen samt lukt vid destilleringen.

Ett alternativ till jäsning och destilleringen är reningen av teknisk sprit. Den görs ofta på samma sätt som rening av destillerad sprit, d v s med hjälp av aktivt kol.

När det gäller den illegala införseln finns det, som också redovisas i de verklighetsbaserade exemplen nedan, flera olika vägar. Allt från att föra in en eller flera flaskor utöver den tillåtna mängden till den storskaliga smugglingen med förfalskade införseldokument. Omfattningen är svår att fastställa. Tullens beslag och bedömningar pekar dock på att alla former av illegal införsel har ökat kraftigt under senare år.

Tre berättelser ur verkligheten

I detta avsnitt redovisas tre "berättelser" ur verkligheten. Dessa är skrivna för att öka förståelsen för hur just dina ungdomar eller dina bekantas ungdomar får tag på svartsprit.

Namnet på personerna som figurerar i berättelserna är påhitade men innehållet är hämtat direkt ur verkligheten. Flera av de personer som på något sätt varit delaktiga i hanteringen av svartsprit i berättelserna sitter idag i fängelse, inte bara för illegal sprit-hantering utan också för narkotikabrott, olaga vapeninnehav m m.

De personer som tillverkar och säljer stora kvantiteter svartsprit ofta är inblandade i omfattande andra kriminella aktiviteter.

Från teknisk sprit till lördagsfyllan

Janne jobbar på ett företag i den lilla industristaden som bl a hanterar teknisk sprit. Han har jobbat på företaget i flera år och nyligen fått ansvar för inköp och försäljning av teknisk sprit. Janne har tidigare bränt sprit för egen och vänners räkning. När han fick hand om den tekniska spriten såg han genast möjligheten att tjäna en extra hacka. Rutinerna på företaget är så bristfälliga att det utan problem går att låta ett antal tusen liter försvinna med hjälp av några smärre förändringar i leveransdokumenten.

När Janne brände egen sprit hade han ibland kontakter med Jens i en närliggande något större stad. Jens hjälpte honom att sälja den sprit som inte gick åt till husbehov. Det var något år sedan Janne senast haft kontakt med Jens, men när han nu kontaktar honom igen visar det sig att hans vidareförsäljning kraftigt ökat i omfattning.

Dels har efterfrågan på billig sprit ökat kraftigt, dels har Jens råkat i ekonomiska bekymmer. Jens hade tidigare en butik som försattes i konkurs, vilket medfört att Jens gått i personlig konkurs. Hans egendom är belagd med kvarstad och Jens ser verksamheten som grossist i svartsprit som den enda möjligheten att få pengar till att finansiera sitt missbruk av droger. Han langar också heroin och

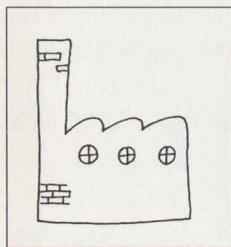
amfetamin och agerar hälare. Även Jens har tidigare bränt hemma, men allt eftersom efterfrågan på sprit ökat har han sökt nya leverantörer, där teknisk sprit från industrier kommit att bli en allt viktigare leveranskälla.

Kontakt nätet som Jens upprättat för spridning av spriten började i det lilla, först de närmaste kompisarna sedan deras kompisar och så vidare. När Janne åter kommer i kontakt med Jens har nätet blivit tämligen omfattande med flera större arbetsplatser som kunder. Det vanliga är att en grupp arbetskompisar går samman och köper en större kvantitet alkohol för att på så sätt få ner priset. Exempel på kunder i staden är brandkåren, byggarbetsplatser, sjukhus, etc. Vid ett tillfälle säljer Janne en kvantitet på 1 000 liter stulen sprit från kemiföretaget till Jens. Ersättningen uppgår till 50 kronor per liter eller sammanlagt 50 000 kronor. I förbrukarledet tar sedan Jens 100 kronor per liter som standardpris. Jens genomsnittspris per liter blir dock något lägre eftersom viss mängdrabatt förekommer. Jens tjänar i genomsnitt ca 40 kronor per liter. Även Jens tjänar därför mycket pengar på affären, ca 40 000 kronor. Detta är betydligt större marginaler än på vidareförsäljning av amfetamin och heroin.

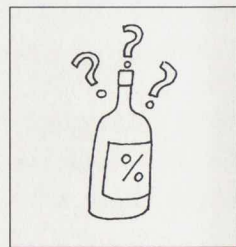
Några av de anställda på brandstationen i den större staden har bestämt sig för att gå samman och köpa en större mängd av Jens för att få ned priset. Efter förhandling kommer man överens om att ett köp av 100 liter sprit skulle betinga 7 000 kronor, eller 70 kronor per liter. Ca 10 av arbetskompisarna, främst de yngre, har gått samman. Var och en köper ca 10 liter svartsprit av Jens. Spriten är av god kvalitet eftersom den är industriellt framtagen och flera av arbetskompisarna tycker att den smakar väl så bra som "systemvodkan". Den stora skillnaden mellan de två är priset, litern på systemet är 200 kronor dyrare. Brandmännen är mycket nöjda med den "besparing" på 2 000 kronor man gjort per person.

Jens själv är drygt 25 år gammal och huvuddelen av hans kontakter är i samma ålder. En kontakt är Per som jobbar på brandstationen. Han är kompis med Jens och den som initierat köpet. Per är 23 år gammal och av hans tio liter köper hans fyra år yngre bror en dryg tredjedel, fyra liter inför en resa till en stor rock-

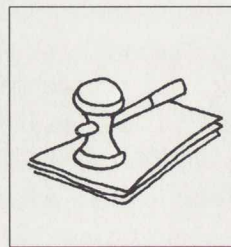
festival i Småland. Under festivaldagarna går spriten snabbt åt i det glatt stimmande tältet, där många ungdomar springer in och ut. En av dessa är 15-åriga Lisa som för första gången i sitt liv dricker något annat än folköl. Det hela tar en mindre lyckad, men tämligen vanlig, vändning när Lisa tillbringar kvällen svårt alkoholförgiftad i en småländsk trädgård.

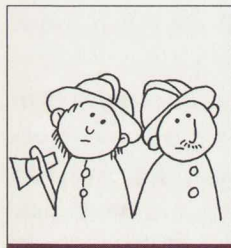
Janne stjälar teknisk sprit från kemifabriken.

Sprit försvinner "mystiskt" från fabriken.

Han gör sig skyldig till stöld och brott mot alkohollagen.

Brandkåren, några av Jens kunder.

Brandmännen säljer vidare till bekanta och syskon. Lisa hamnar med alkoholförgiftning i en småländsk trädgård.

Många av Jens kunder är själva inte slutkonsumenter utan säljer i sin tur vidare spriten till kompisar utan förtjänst. Det rör sig helt enkelt om ett sätt att vara "bussig" mot kompisar som ännu inte kan handla på systemet, eller som inte tycker sig ha råd.

Det bör poängteras att både Janne och Jens hävdar att de försökt se till att inte ungdomar skall köpa av deras sprit. I praktiken läcker dock kontaktnätet som ett såll, och en viktigt kundgrupp – indirekt – för båda Janne och Jens är minderåriga.

Från hembränt till Mariakliniken

Tony har ett eget företag i byggbranschen. Han har fyra anställda och verksamheten går ganska hyggligt även om det inte blir några större överskott. Företaget fungerar ofta som underleverantör till större byggföretag varför verksamheten är relativt självgående när man väl påbörjat större projekt.

Tony har också en bisyssla som han kombinerar med sin byggverksamhet – hembränning. Tillsammans med en kamrat – Bjarne – har han sedan tidigare bränt för eget bruk men har nu utvidgat verksamheten och säljer sprit i större skala. Bjarne arbetade tidigare på ett verkstadsföretag men blev uppsagd på grund av arbetsbrist. Han tycker att det är knappt att leva på a-kassa och övertygade därför Tony att man skulle utvidga verksamheten och börja tillverka och sälja sprit i större skala.

Tidigare hade man tillverkningen i Tonys hus i Bromma men när volymerna blev för stora beslutade man sig för att flytta till Tonys sommarstuga i kustbandet. Där skulle det inte vara så många nyfikna blickar och man skulle kunna producera ostört resonerade man.

Nu är produktionen uppe i ca 1 000 liter per månad och man omsätter nära 100 000 kronor. Produktionskostnaderna är begränsade och uppgår till 5–10 kronor litern. Bjarne arbetstid är ju ”gratis” eftersom han går på a-kassa. Man gör alltså en nätt vinst på ca 90 000 kronor i månaden. Både Tony och Bjarne tycker att hembränningen är en bra affär. Man tycker att vinsterna är stora och risken för upptäckt liten. Man ser ingen anledning till att inte fortsätta försäljningen.

Avsättningen av spriten har inte varit något problem. Dels säljer man till de anställda på de byggen där Tonys företag har jobb, dels säljer man genom Bjarne gamla kontakter, f d arbetskamrater, vänner, vänners vänner etc. Bjarne har också fått kontakt med personer som brukar ordna stora temafester och liknande där festarrangörerna sköter försäljningen genom en egen bar. Festerna arrangeras av föreningar och liknande. Genom att hålla försäljningen inom en begränsad krets – resonerar man – minimerar man risken för upptäckt.

Inför Halloween har man haft många förfrågningar och Bjarne bränner sprit i tvåskift. Bara inför helgen har man sålt 500 liter varav 200 liter slussats via Tonys byggkontakter och 300 liter via Bjarne till fester och olika privatpersoner.

En av festerna hålls av Tommy och Jörgen som har en ganska vid syn på vad som är lagligt och inte. I sken av att hålla en föreningsfest i en lokal i Solna har man utverkat serveringstillstånd för alkohol. Det är egentligen ingen föreningsfest utan man säljer biljetter till både "kreti och pleti". Man har räknat med 300 personer under kvällen men med några dagar kvar så har man bara sålt 150 biljetter. Man beslutar då att Tommys lillebror Moen skall få "kränga" biljetter på gymnasieskolan där han går. "De skall helst vara över 18" är de riktlinjer som Moen får.

På skolan är efterfrågan över förväntan. Gymnasisterna har helt plötsligt tillgång till en fest där man, som Moen säger, "säljer sprit och öl till schyssta priser". Givetvis är alla som köper inte över 18. Moen säljer helt enkelt till de som kan betala en "hundring" i inträde.

På lördagen samma vecka går Halloween-festen av stapeln. Förutom de 200 som köpt biljetter kommer ännu fler – framför allt gymnasister – till lokalen i Solna. De sk ordningsvakterna som man har i dörren har blivit tillsagda att släppa in alla med biljett och sådana som ser nyktra ut och kan betala. Till slut är det 400 personer i lokalen och försäljningen i barerna går lysande. 25 kronor för en "grogg" med 5 centiliter sprit och lite dricka ger en nettovinst på drygt 15 kronor.

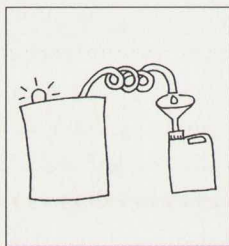
I genomsnitt dricker festbesökarna 4 stycken groggar per person vilket ger en nettoförtjänst på 24 000 kronor för Tommy och Jörgen.

En av genomsnittsdrickarna är Moens kompis Göran. Till sammans har han och Moen och några kamrater haft förfest på sprit som Moen fick som "tack för hjälpen" för biljettförsäljningen. Efter några stadiga groggar så beger man sig till festen. Musiken är hög likaså stämningen och Göran dricker 4 groggar inom loppet av en timme vilket hans kropp inte klarar av.

Klockan 23.47 ringer en av de s k ordningsvakterna ambulansen, Göran har slutat andas. När ambulansen kommer till platsen påbörjar man genast upplivningsförsök av Göran och lyckas till slut få igång andningen. Därefter åker man med ilfart till S:t Görans akutmottagning på Kungsholmen. Görans tillstånd är stabilt och han klarar sig utan men. Han hamnar så småningom på Mariakliniken på samma sjukhus.

När polisen kommer till festen har man redan börja avveckla verksamheten och fått ut de flesta från lokalen. Polisen beslagtar spriten, Tommy och Jörgen och skjutsar hem några överförfriskade ungdomar. Tommy och Jörgen åtalas senare för försäljningen av spriten och åläggs att böta det mesta av det man har tjänat. Man "tjallar" dock inte på hembrännarna Tony och Bjarne som sålde spriten. Helt enkelt eftersom man inte tjänar något på att göra detta.

Tony och Bjarne kan därför fortsätta att sälja ca 1 000 liter hembränd sprit per månad.

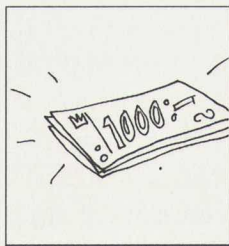
Producenterna tillverkar 1 000 liter sprit per månad.

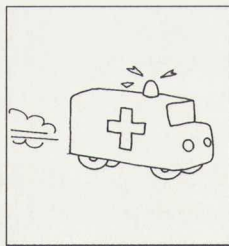
De gör sig bl a skyldig till brott mot alkohollagen.

Spriten säljs (illegalt) vidare till minderåriga på fest.

Distributörerna tjänar 24 000 på en kväll.

Halloweenfesten slutar för en minderårig på sjukhus.

Polisen griper festarrangörerna.

Från Tyskland till Skåne

Magnus är 23 år gammal. Det är tre år sedan han börjat köra för lastbilscentralen i Skåne. Som för de flesta skånska speditiionsfirmorna går många körningar mellan Tyskland och Sverige. Under senare tid har även körningarna mot Polen ökat i omfattning. Som privatperson kan man säga att Magnus måste betraktas som en glad prick som inte tackar nej till en fest. Redan som 16-åring började han tura på helgerna med färjan mellan Helsingborg och Helsingör. Dels var det naturligtvis kul att festa på färjorna, dels var det i stort sett gratis eftersom möjligheten att köpa öl och sprit till klasskamrater och kompisar mer än väl finansierade turerna på färjan.

Något år efter det att Magnus fått jobb som chaufför börjar han och två kompisar fundera om det inte skulle gå att slå mynt av Magnus alla resor med lastbilen till Tyskland och Polen. I planerande stund hade Magnus aldrig blivit noggrant kontrollerad av svenska tullen eftersom han kör för en välrenommerad firma. Man kommer överens om att starta en smuggling av alkohol i liten skala. Vid varje resa in i Sverige försöker Magnus framöver att föra in ett tiotal liter starksprit och ett hundratal burkar öl i landet. Det kan tyckas lite men då bör man komma ihåg att Magnus gör två resor i veckan till Tyskland, Polen eller Danmark, eller med andra ord ca 90 resor per år. Under det första året kan Magnus som "hobbysmugglare" ta in ca 9 000 flaskor öl och 900 liter starksprit. Hans två kompisar kommer från olika skånska städer och hjälper Magnus med att sälja öl och sprit till sina vänner och bekanta.

Efter en tid kommer verksamheten att löpa allt smidigare, nätverket växer och Magnus och hans vänner kommer att ta in alltmer alkohol i Sverige. Magnus fem år äldre bror berättar i samma veva för honom om hur de större spritsmugglarna agerar. Vinsterna i samband med en insmugglad lastbil starksprit verkar mycket höga, jämfört med Magnus egna. Via sin bror tar Magnus därför kontakt med en av de större spritsmugglarligornas "inköpare". Han heter Robert och har ett långt förflutet av småbrott

och kriminalitet bakom sig. Robert kommer också från Skåne och har gått i samma gymnasieklass som Magnus äldre bror.

Robert och Magnus diskuterar hur en eventuell affär skulle gå till och man enas om ett pris vid leverans till ett av smugglarligans lager i Skåne. Det hela bygger på att Magnus själv köper spriten direkt från tillverkaren i Tyskland. Det pris som Magnus utlovats av Robert vid leverans till ligans lager är 60 kronor per liter vodka. Robert och Magnus kommer överens om att han fjorton dagar längre fram skall göra sin första körning för ligan.

Fjorton dagar senare står Magnus i en tysk hamnstad hos en vodkatillverkare. Han har fått låna en bil från expeditionsfirman under förevändning att han skall transportera hem direktimporterade motorcyklar åt en kompis. För att finansiera köpet av den tyska vodkan har Magnus tagit hjälp av sin bror och sina två kompisar. Vodkan kostar 15 kronor litern och Magnus lastbil tar ca 15 000 liter vodka. Köpet kostar alltså 225 000 kronor. De fyra kompanjonerna har lagt ut drygt 75 000 kronor var. Köpet hos vodkatillverkaren görs med kontanter och färden går sedan mot Trelleborg. Innan färden går vidare skaffar Magnus på inrådan av Robert papper från den tyske tillverkaren som talar om att alkoholen skall till Estland, härigenom undviks allt krångel med EU-skatter på alkohol etc.

Tullen ser inte Magnus som något hinder, dels för att han aldrig blivit kontrollerad, dels för att han under sina år som chaufför lärt känna flera av tullarna i samband med sina resor. Till yttermera visso har Magnus med sig intyget från den tyske tillverkaren som talar om att vodkan bara skall vidare genom Sverige till Estland.

Väl inne i Skåne körs alkoholen direkt till distributörens lagerlokal, där Magnus erhåller 60 kronor för varje liter vodka. Robert säljer sedan vodkan vidare för 120 kronor per flaska. Hela transporten inbringar således en ren vinst på ca 675 000 kronor för Magnus och hans tre vänner. Robert tar hand om tulldokumenten från tillverkaren och ser till att falska utförelsstämplatser rörande export av vodka till Estland ordnas på dokumenten, dessa skickas sedan vidare till den tyska tillverkaren som därmed

aldrig har en aning om hans sprit blivit till smuggelsprit i Sverige.

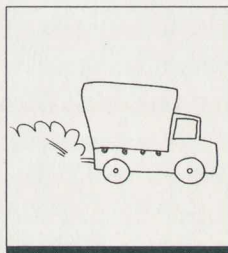
På en investering om 75 000 kronor har Magnus och hans kompisar tjänat knappt 70 000 kronor var. Såvitt Magnus kan bedöma är risken med hela hanteringen minimal så under det kommande året kör Magnus tre liknande transporter åt Robert.

Totalt har Magnus "hobbyverksamhet" på smuggelsidan inneburit att ca 60 000 liter ren alkohol införts i Sverige. Magnus själv är mycket nöjd, hur skulle man annars "kunna tjäna en mille i det här landet, dessutom är det väl bara bra att folk får tillgång till alkohol med mer rimliga priser än systemets". Han brukar själv säga till sina kompisar att han aldrig någonsin handlat på systemet. Efter de fyra stora transporterarna beslutar sig Magnus för att ligga lågt ett tag och bara återgå till sina mer blygsamma 10 liter och 100 flaskor.

Magnus har dock redan skaffat sig en inte obetydlig pensionsförsäkring.

Magnus köper ca 15 000 liter sprit i Tyskland.

Han smugglar spriten till Sverige...

...med falska dokument och säljer till en "distributör".

Distributören säljer spriten till mindre nogräknade restauranger och privatpersoner.

Avslutning

Nästan tre av fyra unga mellan 15 OCH 24 år uppger att de inom ett par dagar skulle kunna skaffa fram ett par liter hemtillverkad alkohol eller smuggelsprit. En fjärdedel av 18-åringarna uppger vid mönstringen att de brukar dricka hemtillverkad sprit i berusningssyfte. Mer än en tredjedel av alla i 9:e klass i grundskolan uppger att de druckit hemtillverkad sprit någon gång under de senaste 12 månaderna. Detta är fakta.

Unga dricker sprit av samma anledning som vuxna. Kanske ger en del vika för grupptricket. Andra ser det som en flykt från en trist verklighet. Åter andra uppfattar att det bara ska vara så, utan att ens reflektera.

Vuxna dricker svartsprit för att det är billigt, 100 kronor eller mindre för en liter sprit. Barn och unga har dessutom ett ytterligare motiv, nämligen att svartspriten är lätt att få tag i. För de allra yngsta, de mellan 14 OCH 17 år, är svartspriten ofta enda alternativet. Det är först när man blir lite äldre som tillgängligheten till folköl och systembolagssprit ökar.

Svartspriten har flera olika källor. Det rör sig om hemtillverkning i mindre skala där ungdomar får eller tar sprit från sina föräldrar. Det handlar också om mer storskalig illegal tillverkning, ibland förenad med annan grov kriminalitet, där vuxna utgör den primära målgruppen. Men en icke obetydlig del av spriten säljs även till barn och ungdomar.

En allt öppnare gränshandel och ett ökat resande ökar också möjligheterna till illegal införsel av alkohol.

Att föra in, tillverka och sälja illegal sprit kan ibland vara mer lönsamt än att t ex sälja heroin eller amfetamin. Att sedan risken för upptäckt är mindre och straffen lägre bidrar till att hålla igång en omfattande illegal svartspritsmarknad.

De refererade studierna ger en entydig bild: Svartspriten är en del av de ungas vardag. Det kommer an på oss alla, unga som

gamla, att ta ställning. Vad kan och vill vi göra? Vill vi minska tillgängligheten? Om de 28 procent av alla vuxna män som någon gång köpt svartsprit tog avstånd från detta skulle de allra yngsta antagligen få svårt att få tag i svartsprit. Det skulle helt enkelt inte finnas någon omfattande marknad.

Och frågan är vad vi kan göra för att ändra inställningen till sprit? Vad behövs för att stå emot grupstrycket och för att unga skall kunna hitta på något mer meningsfullt än att dricka svartsprit?

Mot bakgrund av det faktaunderlag vi redovisat kan många fler frågor ställas. Dessa frågor och svar ger en del av våra ungdomars framtid.

Vad kan jag göra?

Svartsprit är en del av ungdomars och barns verklighet. En fråga att ta ställning till och diskutera är vad som kan göras för att förhindra förekomsten av svartsprit och minska alkoholkonsumtionen. I det följande tas några frågor upp utan någon inbördes prioriteringsordning eller med anspråk på att listan på frågor ska vara fullständig.

- Köp inte själv svartsprit. Det gynnar kriminella och ger en marknad även för barn och ungdomar.
- Informera om förekomst och missbruk av svartsprit. Många känner inte till hur stora problemen egentligen är.
- Diskutera problemen på din arbetsplats, skola och/eller bland bekanta. Kunskap är det första steget mot åtgärder.
- Våga ta upp frågan på t ex föräldramöten på skolan. Finns det svartsprit i ditt/dina barns skola? Vad känner andra föräldrar och lärare till?
- Se till att ditt/dina och andras barn har så meningsfulla aktiviteter att spriten blir överflödigt.

Vad kan samhället göra?

- Minska tillgängligheten genom polisiära åtgärder och ökade resurser för gränsskydd.
- Kriminalisera innehav och köp av svartsprit.
- Öka det internationella engagemanget för att ge alla ungdomar en alkoholfri uppväxt.
- Informera om svartsprit.

Tips för vidare läsning

Alkohol- och narkotikautvecklingen i Sverige, 303 sidor.

Rapport nr 5, 1997 ingår i Folkhälsoinstitutets rapportserie med nr 1997:14, Stockholm 1997.

Alkohol- och narkotikautvecklingen i Sverige är en årlig sammanställning av utvecklingen på drogområdet. Detta inkluderar inte bara alkohol utan också narkotika, psykofarmaka, sniffning och doping. Boken ger en översiktlig beskrivning av bruk och missbruk idag och historiskt. Den redovisar också olika enkätundersökningar inom områdena. Man skulle kunna betrakta boken som ett "uppslagsverk" inom alkohol- och narkotikaområdet.

Kan rekvideras från Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Barn – Föräldrar – Alkohol, 156 sidor. Delbetänkande av

Alkoholpolitiska kommissionen, SOU 1994:29, Stockholm 1994.

Barn – Föräldrar – Alkohol är en SOU (statens offentliga utredningar) och ett delbetänkande från alkoholpolitiska kommissionen. Denna bok handlar bland annat om alkoholmissbrukets familjesociala konsekvenser och redovisar olika förslag och åtgärder för att möta stödbehovet hos anhöriga.

Kan rekvideras från Fritzes kundtjänst.

Kvinnor och alkohol, 173 sidor. Delbetänkande av

Alkoholpolitiska kommissionen, SOU 1994:28, Stockholm 1994.

Kvinnor och alkohol är en SOU (statens offentliga utredningar) och ett delbetänkande från alkoholpolitiska kommissionen. Denna bok handlar bland annat om kvinnors medicinska och sociala skador i samband med alkoholmissbruk. Den beskriver också olika former av stöd- och behandlingsinsatser. Dessutom redovisas hur alkoholmissbruk kan påverka gravida kvinnor och fostret.

Kan rekvideras från Fritzes kundtjänst.

Skolelevers drogvvanor 1996, 76 sidor. Stencil-serie nr 31,

Tabeller med sammanfattande kommentarer, resultat från riksundersökningen i årskurs 9, 1996, av Barbro Andersson och Björn Hibell, Stockholm 1996.

Skolelevers drogvvanor är en årligt återkommande undersökning av ungdomars alkohol-, narkotika-, sniffnings-, doping- och tobaksvvanor. Undersökningen genomförs i årskurs 9 varje år och i årskurs 6 vartannat år. Skriften presenteras med en kortare

sammanfattning av utvecklingstendenser och ett omfattande tabellmaterial.

Kan rekvideras från Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Svartsprit och ungdomar, 93 sidor.

Socialdepartementet, Ds 1997:8, Falun 1996.

Denna skrift har utgivits som en departementspromemoria från Socialdepartementet. Skriften behandlar bruket och tillgången på svartsprit, alkoholpolitik, myndighetsutövning inom området, polisiära insatser etc. Den avslutas med ett antal förslag på åtgärder för att komma till rätta med problematiken med svartsprit.

Kan rekvideras från Fritzes kundtjänst.

Ungdomar berättar 1996, 32 sidor.

Stencil, EuroFutures AB, Stockholm 1996.

I rapporten redovisar två ungdomar var sin intervjuundersökning. Dessa fångar totalt 40 ungdomar uppfattningar om svartsprit och alkoholkonsumtion.

Kan rekvideras från Folkhälsoindtitutet.

Ungdomar och hembränt – från Malmö till Malmberget, 72 sidor.

Nr 50, av Barbro Andersson och Stig Helling, Stockholm 1997.

Denna skrift, av CAN, är en genomlysning av ungdomars konsumtion av hembränd sprit, hur man anskaffar den och motiv till att dricka. Skriften innehåller undersökningar från årskurs 9, mönstringsundersökningar och undersökningar i gymnasiet samt redovisning av t ex konsumtion av hembränd sprit regionalt i Sverige.

Kan rekvideras från Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Vid dina sinnens fulla bruk, 91 sidor.

Alkoholbrukets ljusa och mörka sidor, orsaker och konsekvenser, Systembolaget, Stockholm 1991.

Vid dina sinnens fulla bruk beskriver bl a alkoholens effekter på kroppen såsom hjärta, hjärna och minne. Den har också en s k testare. I den kan läsaren själv se om man har en för hög alkoholkonsumtion. Skriften redovisar också några berättelser om placeboeffekter (inbillade effekter av olika droger).

Kan rekvideras från Systembolaget.

Värnpliktsinskrivnas drogvanor 1994, 62 sidor. Av Ulf

Guttormsson, Stockholm 1995.

I samband med mönstring till värnplikt genomförs en undersökning om ungdomarnas drogvanor. Det är framför allt pojkars bruk och missbruk av droger som beskrivs. Skriften redovisar olika tids-serier för konsumtion, tillgänglighet m m för hembränd sprit, doping och narkotika. Skriften innehåller ett omfattande tabell-material.

Kan rekvireras från Centralförbundet för alkohol- och narkotika-upplysning.

Polisiära metoder för bekämpning av svartsprit, 62 sidor.

Skriften är en sammanställning av ett tiotal polisiära försöksverk-samheter riktade mot svartsprit. Försöksverksamheterna har genomförts på olika platser i Sverige. Projekten har utvärderats externt och utvärderingarna samt projektledarens redovisningar har legat till grund för rapporten.

Kan rekvireras från Oberoende Alkoholsamarbetet, Socialdepartementet.

Adresser och telefonnummer:**Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning,**

Box 70412, 107 25 Stockholm, tel 08-412 46 00, fax 08-10 46 41.

Folkhälsoinstitutet,

103 52 Stockholm, tel 08-783 35 00, fax 08-566 13 505.

Fritzes kundtjänst,

106 47 Stockholm, tel 08-690 90 90, fax 08-690 91 91.

Systembolaget,

103 84 Stockholm, tel 08-789 35 00, fax 08-789 35 02.

OAS (OBEROENDE ALKOHOLSAMARBETET), Socialdepartementet,

103 33 Stockholm, tel 08-405 31 80, fax 08-405 43 80.

Statens offentliga utredningar 1998

Kronologisk förteckning

1. Omstruktureringar och beskattning. Fi.
 2. Tänder hela livet
– nytt ersättningssystem för vuxentandvård. S.
 3. Välfärdens genusansikte. A.
 4. Män passar alltid? Nivå- och organisations specifika processer med exempel från handeln. A.
 5. Vårt liv som kön. Kärlek, ekonomiska resurser och maktdiskurser. A.
 6. Ty makten är din ... Myten om det rationella arbetslivet och det jämställda Sverige. A.
 7. Översyn av rörelse- och tillsynsregler för kollektiva försäkringar. Fi.
 8. Alkoholreklam. Marknadsföring av alkoholdrycker och Systembolagets produkturval. S.
 9. Integritet – Effektivitet – Skattebrott. Fi.
 10. Campus för konst. U.
 11. Fristående utbildningar med statlig tillsyn inom olika områden. U.
 12. Självdeklaration och kontrolluppgifter – förenklade förfaranden. Fi.
 13. Säkrare kemikaliehantering. Fö.
 14. E-pengar – näringsrättsliga frågor. Fi.
 15. Gröna nyckeltal – Indikatorer för ett ekologiskt hållbart samhälle. M.
 16. När åsikter blir handling. En kunskapsöversikt om bemötande av personer med funktionshinder. S.
 17. Samordning av digital marksänd TV. Ku.
 18. En gräns – en myndighet? Fi.
 19. IT och regional utveckling.
120 exempel från Sveriges län. K.
 20. IT-kommissionens hearing om infrastrukturen för digitala medier. Andrakammarsalen, Riksdagen 1997-10-24. K.
 21. Problemet med inbäddade system inför 2000-skiftet. Hearing anordnad av IT kommissionen i samverkan med Industriförbundet och Statskontoret 1997-11-14. K.
 22. Försäkringsgaranti.
Ett garantisystem för försäkringsersättningar. Fi.
 23. Staten och exportfinansieringen. N.
 24. Fiskerieradministrationen i ett EU-perspektiv.
Översyn av fiskerieradministrationen m.m. Jo.
 25. Tre städer. En storstadspolitik för hela landet.
+ 4 st bilagor. S.
 26. Från hembränt till Mariakliniken.
– fakta om ungdomar och svartspit. S.
-

Statens offentliga utredningar 1998

Systematisk förteckning

Försvarsdepartementet

Säkrare kemikaliehantering. [13]

Socialdepartementet

Tänder hela livet

– nytt ersättningsystem för vuxentandvård. [2]

Alkoholreklam. Marknadsföring av alkoholdrycker och Systembolagets produkturval. [8]

När åsikter blir handling. En kunskapsöversikt om bemötande av personer med funktionshinder. [16]

Tre städer. En storstadspolitik för hela landet.

+ 4 st bilagor. [25]

Från hembränt till Mariakliniken.

– fakta om ungdomar och svartsprit. [26]

Kommunikationsdepartementet

IT och regional utveckling.

120 exempel från Sveriges län. [19]

IT-kommissionens hearing om infrastrukturen för digitala medier. Andrakammarsalen, Riksdagen 1997-10-24. [20]

Problem med inbäddade system inför 2000-skiftet.

Hearing anordnad av IT kommissionen i samverkan med Industriförbundet och Statskontoret 1997-11-14. [21]

Finansdepartementet

Omstruktureringar och beskattning. [1]

Översyn av rörelse- och tillsynsregler för kollektiva försäkringar. [7]

Integritet – Effektivitet – Skattebrott. [9]

Självdeklaration och kontrolluppgifter

– förenklade förfaranden. [12]

E-pengar – näringsrättsliga frågor. [14]

En gräns – en myndighet? [18]

Försäkringsgaranti.

Ett garantisystem för försäkringsersättningar. [22]

Utbildningsdepartementet

Campus för konst [10]

Fristående utbildningar med statlig tillsyn inom olika områden. [11]

Jordbruksdepartementet

Fiskeriadministrationen i ett EU-perspektiv.

Översyn av fiskeriadministrationen m.m. [24]

Arbetsmarknadsdepartementet

Välfärdens genusansikte. [3]

Män passar alltid? Nivå- och organisations specifika processer med exempel från handeln. [4]

Vårt liv som kön. Kärlek, ekonomiska resurser och

maktdiskurser. [5]

Ty makten är din ... Myten om det rationella arbetslivet och det jämställda Sverige. [6]

Kulturdepartementet

Samordning av digital marksänd TV. [17]

Närings- och handelsdepartementet

Staten och exportfinansieringen. [23]

Miljödepartementet

Gröna nyckeltal – Indikatorer för ett ekologiskt hållbart samhälle. [15]

OAS

OBEROENDE ALKOHOLSAMARBETET: Socialdepartementet,
Svenska Bryggareföreningen, Folkhälsoinstitutet, Svenska Förbundet för Sprit- &
Vinintressenter (SFSV), Centralförbundet för Alkohol- och Narkotikaupplysning (CAN), Sveriges Hotell-
och Restaurangföretagare (SHR), Vägverket, Sveriges Vin- och Spritimportörers Förening (UVOS), Alkoholinspek-
tionen, Livsmedelshandlarna (SSLF), Rikspolisstyrelsen, Kooperativa Förbundet, Systembolaget, Försäkringsför-
bundet, Finansdepartementet m fl.